

Pròleg

Blanca Serra i Puig

«Visc forastera
en una terra xopa
de desmemòria».
Joana Raspall, 2013

No és el meu propòsit fer un pròleg enfocant de manera molt científica i desapassionada mig segle d'Esquerra Independentista, com penso que han fet els vint-i-dos companys i companyes que omplen les pàgines d'aquesta reflexió històrica col·lectiva.

El llibre que teniu a les mans dona dades i reflexiona sobre l'acció política independentista d'esquerres, des de la seva eclosió a finals de 1968 i començaments del 1969 fins als moments actuals, després del referèndum d'autodeterminació i les seves conseqüències a començaments del 2020. És un llarg període de temps, doncs, en què l'Esquerra Independentista ha anat madurant i creixent, amb totes les seves contradiccions, drames, crisis, encerts i equivocacions, sempre a l'ombra de la confrontació i la repressió dels estats espanyol i francès, amb persecució, exilis, vida clandestina, detencions, tortures, judicis, presó... i també la mort.

Hem de partir de la constatació que els anys seixanta —tal com remarca el documental, molt recomanable, *Llavors de llibertat. Un recorregut per l'independentisme seguint la vida de Josep de Calassanç Serra i Puig, «Cala»*— són una dècada de gran agitació política i social; arreu del món sorgeixen lluites d'alliberament contra l'opressió, la desigualtat i la injustícia. És en aquest context que al nostre país neix l'independentisme contemporani, i és des del començament un independentisme d'esquerres. Però, per a mi, davant i darrere d'aquests cinquanta anys d'acció política a favor de les classes populars i l'emancipació de la nació dels Països Catalans, hi ha, sobretot, les persones que s'hi van anar comproment, que s'han responsabilitzat al llarg dels anys de fer avançar la ideologia, l'estratègia, les tàctiques i la pràctica militant del que és conegut com el Moviment d'Alliberament Nacional i de Classe dels Països Catalans, és a dir, de les bases ideològiques i de lluita de l'Esquerra Independentista.

Algunes d'aquestes persones hi van donar la vida, com, massa aviat, els joves Martí Marcó, Fèlix Goñi, Toni Villaescusa, Quim Sánchez... Al llarg d'aquests cinquanta anys

persones molt valuoses han desaparegut, alguns de molt joves, per accidents com els dos del Baix Llobregat Julià Babia, mort en accident de cotxe el 1987, i Albert Ibáñez, que des de l'any 1990 reposa als cims de l'Himàlaia, i el sempre recordat Guillem Agulló, assassinat per una banda feixista el 1993, o Jordi Martínez de Foix o Gustau Muñoz. D'altres ens van deixar una mica més grans, com Xavier Romeu, Maria Rosa Andreu *la Mai*, Maria Llum López *la Joana*, Maria-Mercè Marçal, Toni Lecha, Josep Mariné, Josep Lluís Pérez, Josep de Calassanç Serra *el Cala*, Josep Vidal, Antoni Massaguer, l'inoblidable Pere-lu Baron de Vernet dels Banyes, al peu del Canigó, i l'illenc Macià Manera... i més últimament ens han deixat la historiadora i militant independentista Eva Serra, una de les fundadores del PSAN més decisives, i Jordi Moners, un altre dels fundadors i el que ens va posar a l'abast dels lectors catalans els principals textos de Marx.

Valdria la pena fer un estudi detallat de qui eren els i les militants de l'independentisme combatiu, que cap a finals del 1968 van separar-se fonamentalment de la militància a l'FNC i van fundar el Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN). Si parlem d'«Alliberament Nacional» i de «Països Catalans» ajuntant-ho amb «socialisme» s'explica per què aquests militants no vam considerar adherir-nos al partit antifranquista que estava de moda entre els joves estudiants, és a dir el PSUC, que et facilitava contactes internacionals, alguns viatges i intercanvis interessants i tenia prestigi intel·lectual i combatent. El PSUC, a més, tenia una nòmina amb poques dones en llocs dirigits importants, característica que contrastava amb l'independentisme d'esquerres naixent, que, des del començament del PSAN i a continuació amb el PSAN-Provisional i IPC, va comptar amb veus de dones entre els seus dirigents determinants, de manera que les estudiants eren molt benvingudes i festejades pels universitaris del PSUC perquè entressin al seu partit. Les raons que justificaven aquesta situació de rebuig respecte a l'FNC i al PSUC les apunta Eva Serra en el documental *Llavors de llibertat*, el 2013:

A l'última etapa del franquisme es veu que es necessitarà una força que doni resposta en clau nacional catalana a l'acabament de la dictadura i aquesta resposta no pot ser la de l'FNC, poc rejuenit i amb massa lligams amb les formes de fer d'abans de la guerra. El jovent veu el PSAN necessari per modernitzar el que ara en diem *independentisme*, que plantejava que el nostre territori nacional era els Països Catalans i que la lluita social era un element clau imprescindible per enfrontar els nous desafiaments del capitalisme. No és que aquesta nova generació s'inventés l'independentisme d'esquerra, sinó que es tracta d'una renovació claríssima.

«Independència, Socialisme, Països Catalans» serà el triple lema identificatiu del PSAN fundacional, que acompanyarà altres nous simbolismes —com l'estel roig que indica

l'obrerisme—, la utilització de divises i crits que han arribat fins avui —«Fora les forces d'ocupació», «Ni França ni Espanya, Països Catalans», «Visca la terra, mori el mal govern!»— i la recuperació de conceptes de gran contingut històric de lluita com el de «terra» o el de «patriota», la recuperació també d'espais simbòlics com el Fossar de les Moreres o monuments com el del Conseller en Cap del 1714 Rafael Casanova, o el record del dirigent obrer Salvador Seguí (al qual vam dedicar una placa al lloc del seu assassinat) o el monument a Francesc Layret, advocat lligat a la lluita obrera dels anys vint.

Si bé amb el PSUC compartíem la lluita en clandestinitat (tan ben descrita a les memòries de l'advocat August Gil Matamala *Al principi de tot hi ha la guerra*, recollides per David Fernández i Anna Gabriel (Sembra Llibres, 2017) i també moltes accions polítiques antifranquistes, i molta repressió, una altra cosa era compartir la seva anàlisi de la naturalesa de l'estat espanyol, la seva estratègia de «*Pacto por la reconciliación nacional*» que els obligà, així que s'oloraren els termes de la transició reformista, a tirar endavant la tàctica de desmantellar moltes organitzacions (com l'Assemblea de Catalunya, per exemple) i a domesticar al màxim possible tota la resistència popular aixecada i organitzada en aquells anys del PSAN fundacional, en l'última fase del franquisme.

Parlo de PSAN fundacional (1968/69-1976), el de la Declaració de Principis de 1969, perquè és el PSAN que es correspon a la fase del final del dictador, quan encara era viu però ja es preparava l'etapa en què s'enfrontaran dues sortides polítiques: o bé una reforma més o menys pactada amb el règim dictatorial, que inclourà la tornada dels Borbons triada pel dictador, sota la tutela dels interessos dels Estats Units i de la República Federal Alemanya del moment, o bé una ruptura i una liquidació de tots els elements dictatorials i una república catalana al servei dels interessos populars.

Que l'anàlisi de la naturalesa de l'estat espanyol ens diferenciava ja de l'FNC d'aquella època, i la dimensió nacional de Països Catalans també, és un fet, però sobretot ens diferenciava i ens diferencia del PSUC/PCE d'aleshores i els seus derivats actuals fins ara mateix en forma de Podemos; és evident, aquesta diferenciació. Torno a l'Eva Serra i els seus escrits per deixar-ho clar:

Un altre factor teòric-polític [en la teoria ideològica i en l'estratègia independentista d'esquerra] era considerar l'estat espanyol com un estat sense capacitat de regeneració i veure l'estat espanyol i la democràcia com dos conceptes antagònics. El franquisme, doncs, per a l'independentista, no era una excepcionalitat en la història de l'estat espanyol, sinó que era la seva expressió més acabada i perfecta, i la lluita contra el franquisme era una lluita global: nacional i de classe. [...] Per als independentistes, els catalans —nous o vells— tenien una doble opressió: nacional

i de classe, i no era possible superar-ne una sense l'altra. («Independentisme i nacionalisme d'esquerres», a X. Bru de Sala i C. Drópez (coord.): *Exili interior, represa i transició*, Proa, 2003.)

Un altre fundador del PSAN, Josep Ferrer, també deixa clara la principal base ideològica i estratègica de l'independentisme d'esquerre en l'opuscle *Per l'alliberament nacional i de classe* (Avançada, 1978). Igual que ho han descrit en forma historiogràfica llibres d'autoria col·lectiva com *L'independentisme català (1979-1994)* (Llibres de l'Índex, 1994) de David Bassa, Carles Benítez, Carles Castellanos i Raimon Soler *L'independentisme català (1979-1994)* (Llibres de l'Índex, 1994) o *Cop de CUP. Viatge a l'ànima i les arrels de les Candidatures d'Unitat Popular* de Julià de Jòdar i David Fernández (L'Arquer 2012), o d'autoria individual com els de Roger Buch *L'Esquerra Independentista avui* (Columna, 2007) o *L'herència del PSAN. Les aportacions humanes i ideològiques del Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (1968-1980) al sistema polític actual* (Editorial Base, 2012), o el text d'Albert Botran *Unitat Popular. La construcció de la CUP i l'independentisme d'esquerres* (Edicions El Jonc, 2012). O tenim també llibres en forma biogràfica o de memòries que ens donen molta informació sobre les bases ideològiques i els intents de construcció de l'espai polític del Moviment Català d'Alliberament Nacional (MCAN), incloses les vicissituds i crisis del Moviment de Defensa de la Terra i, també i en primer lloc, l'aposta armada, com les memòries de Carles Castellanos *Reviure els dies. Records d'un temps silenciats* (Pagès editors, 2003) o les d'Àlvar Valls *Al cap dels anys. Militància, presó, exili (1970-1998)* (Edicions del 1979, 2014), o les ja mencionades de l'advocat August Gil Matamala o una barreja de memòries i reflexions personals com és *Rotxec. Història etimològica i complementària de l'independentisme combatiu i revolucionari* de Quim Pelegrí (Edicions del 1979, 2013).

Una consciència social popular que calia i cal una ruptura amb aquest estat espanyol i un acostament de tot tipus als catalans que amb el Tractat dels Pirineus de 1659 havíem quedat sota l'òrbita de la monarquia francesa, mentre que la resta dels catalans havíem quedat sota la de la monarquia hispànica, també forma part de l'anàlisi de la nostra nació. La ruptura, doncs, es configurava com un moviment independentista nacional i de classe que abastava tots els Països Catalans i que comptava amb gent jove i futurs quadres com Agustí Alcoberro, Marcel Caselles, Dolors Serra, Carme Travesset, Aleix Renyé, Núria Cadenes, Pere Bascompte, Josep Maria Cervelló, Josep de Calassanç Serra, Isabel Herrero, Ignasi Farinyes, Carles Benítez o Ramon López, o gent que ja havia militat a l'FNCC i que militarà successivament al PSAN, ho continuarà fent amb el PSAN-P i IPC com Eva Serra, Carles Castellanos o jo mateixa.

En què consistí, al meu parer, tot el procés de la reforma que es confrontà amb la lluita per la ruptura entre els anys setanta i vuitanta?

Considero que va abastar sis grans operacions d'estat en les quals calia que cooperessin les noves forces polítiques, que, lògicament, van rebre com a premi la legalització (el PSOE, el febrer del 1977; el PCE, l'abril del 1977), tot en el paquet dels Pactes de la Moncloa (octubre del 1977) després de les primeres eleccions espanyoles postdictadura (juny del 1977). En poques paraules i encara amb més pocs anys, es van produir les sis operacions d'estat següents: l'operació Tarradellas al Principat de Catalunya, que va frenar les aspiracions populars i va obrir la porta per molts anys al pujolisme conservador, subordinat i ploramiques; la batalla de València i la construcció del blaverisme al País Valencià, que va frenar també per molts anys una bona entesa entre valencians i catalans del Principat; la construcció del mite de la transició exemplar, amb l'elaboració de les bases de la impunitat dels elements franquistes (tipus Martín Villa o Fraga Iribarne...) i el manteniment d'una repressió sistemàtica de la dissidència amb les successives lleis antiterroristes; l'operació de blanqueig de la monarquia borbònica, des del començament, no sotmetent-la a referèndum popular, i sobretot a partir del cop d'estat militar de 1981, que va convertir el monarca en un aparent campió de la democràcia; l'operació de domesticació de la lluita obrera amb els Pactes de la Moncloa i donant peixet i assegurant la submissió dels dos sindicats lligats respectivament al PSOE i al PCE, i, finalment, l'operació Constitució del 78, amb la redacció d'un text constitucional conservador, de fet confessional i sotmès al Vaticà, tutelat per l'exèrcit i amb el monarca com a cap militar de tots els exèrcits, molt centralitzat en tot allò referent a protegir una única nació espanyola, una única llengua espanyola, un rebuig radical del reconeixement de la plurinacionalitat, al mateix temps que construeix disset autonomies que serveixen per embolicar la troca i fondre en un bunyol monstruós les diverses entitats nacionals, amb excepcions històriques, sobretot econòmiques, a favor d'Euskal Herria i Navarra.

A aquestes operacions d'estat, que afermaven el reformisme postdictatorial, s'hi oposà sobretot el moviment independentista d'esquerres, aleshores minoritari però molt combatiu. Així com el PSAN fundacional es correspon als últims anys del franquisme, i apareix com un partit força empeltat de les estratègies i les tàctiques del conegut com a eurocomunisme, és en aquesta etapa postdictatorial que un grup de militants se separa del PSAN i es constitueix en el PSAN-Provisional (1974) (a la manera dels irlandesos de l'IRA-Provisional), fins que, uns anys després, el 1979, es configura en Independentistes dels Països Catalans (IPC). PSAN-P/IPC se centra en la lluita per la liquidació de la dictadura i

en la construcció de les eines polítiques i organitzatives de la ruptura, començant pel rebuig rotund a la Constitució del 78, continuant pel treball de bastir organitzacions sectorials no interferides per les corresponents organitzacions espanyoles o franceses i acabant per l'enfortiment de les relacions internacionals i el reconeixement de la necessitat d'una força de resposta de defensa armada que assegurés les conquestes populars i parés els peus a l'aparell de dominació de l'estat capitalista (tal com ho planteja l'apartat VII de la Declaració de Principis «Què és el PSAN-P» (abril del 1976).

El Comitè Català contra la Constitució Espanyola va ser la plataforma que, a part de coordinar-se amb les altres nacions afectades per aquesta Constitució, va denunciar des del començament l'engany d'aquest text i els seus efectes perniciosos, que a més encara van empitjorar tres anys després amb el cop d'estat militar del 1981, la LOHPA (LOAPA en castellà) i la repressió que ens va dur a la presó els i les independentistes del PSAN-P que reclamàvem «Independència» amb una enorme pancarta a la gran manifestació anti-LOAPA del 1982.

El temps ha demostrat amb escreix la justícia d'aquells plantejaments de rebuig i com continua sent d'encertada l'anàlisi de l'independentisme d'esquerres de la naturalesa irreformable de l'estat espanyol.

La construcció d'organitzacions sectorials pròpies esteses a tota la nació va portar a intentar bastir organitzacions com els Grups de Defensa de la Llengua (i després la CAL, la FOLC...) o Dones Independentistes; a fer una tímida resposta ecologista; a organitzar el jovent independentista (JRC, Maulets, Arran, La Forja...) i el jovent estudiant (BEI, SEPC...), i sobretot a plantejar una organització sindical nacional i de classe (Col·lectius Obrers en Lluita —COLL—, CSC-Intersindical, COS...).

Quatre fronts van ser preponderants en aquelles dècades:

—El Front Antirepressiu, organitzat en els Comitès de Solidaritat amb els Patriotes Catalans (CSPC), que tenia com a objectiu la defensa legal, la defensa política i la defensa humana de les persones perseguides, jutjades, represaliades, empresonades, refugiades o exiliades a causa de la seva implicació en la lluita per l'alliberament nacional i social dels Països Catalans.

—El Front Sindical Obrer. Com ja s'apunta en aquest llibre, no va reeixir a plantar batalla als sindicats majoritaris d'implantació i obediència estatal. Ara mateix, en el context del creixement de la lluita independentista d'esquerres, es continua considerant important la implantació i el creixement d'un sindicalisme nacional i de classe, que s'adapti a les necessitats actuals de la gent treballadora. Entre els anys 1976 i 1987 ho van intentar els

COLL i posteriorment la Coordinadora Obrera Sindical, però la implantació aleshores era escassa i els entrebancs que hi oposaven els sindicats d'obediència estatal eren molt forts.

—El Front Internacional sempre va ser considerat un front imprescindible. Incloïa una recuperació i reinterpretació del que havia estat durant la Segona República i la guerra la plataforma GALEUSCA, que va donar lloc a una sèrie de declaracions polítiques conjuntes firmades per ETA, PSAN-P i UPG (1974-76) que reclamaven la liquidació total de les estructures feixistes, la implantació de governs provisionals a Euskal Herria, Galícia i els Països Catalans i l'obertura de processos constituents en els quals els pobles d'aquestes nacions poguessin decidir la forma de govern i d'estat en aquella fase concreta. Al Front Internacional també pertany tota la feina feta en el marc de la Carta de Brest, amb la «Declaració sobre la lluita contra l'imperialisme a l'Europa occidental (1974-1976)», firmada pels grups polítics UPG (pels gallecs), UDB (pels bretons), IRM (pels irlandesos), CG (pels gal·lesos), EHAS (pels bascs), ECT i PSAN-P (pels catalans) i LOC (pels occitans). Era més que una declaració conjuntural, perquè es tractava d'una aliança estratègica que encara té sentit i a la qual s'han afegit els corsos i els escocesos a escala europea i els pobles llatinoamericans sotmesos en el seu moment a l'imperi espanyol, que, quan es vol celebrar el «*descubrimiento*» fet pels blancs hispànics se sumen al «res a celebrar» i volen explicar les seves lluites com a pobles que han estat colonitzats, amb les seves classes populars — les originàries natives i les sobrevingudes— que han sofert un saqueig sostingut i despietat.

—El Front de Lluita de Defensa Armada, la necessitat o no necessitat del qual apareix en múltiples reflexions escrites. En la Conferència d'Organitzacions de l'Esquerra Independentista del 1977 i en col·loquis de formació en el si de les trobades independentistes, o escoles de formació, patrocinades successivament o simultàniament pel PSAN, PSAN-P, MDT, IPC, CUP, es concentra, sobretot, en l'actuació de l'organització Terra Lliure (TL), encara que no és l'únic grup que als anys setanta i vuitanta fan accions de defensa armada (hi ha el MIL, es parla de l'OLLA, d'EPOCA, del FAC...) al marge de les activitats d'ETA d'Euskadi, que acabaran afectant tota la política independentista als Països Catalans i la de l'estat espanyol, fos quin fos el govern que hi hagués a Madrid.

Les activitats de Terra Lliure s'estenen gairebé al llarg de més de quinze anys, en el transcurs dels quals va patir morts de militants, crisis ideològiques, confrontacions estratègiques i humanes molt dures i evidentment una forta repressió, que va culminar amb la coneguda operació Garzón, que es preparava contra el moviment independentista des que Barcelona va ser designada seu olímpica del 1992, perquè és evident que, tenint en compte l'activitat d'ETA, el poder espanyol no va deixar mai de pensar que als Països

Catalans tard o d'hora hi hauria una confrontació d'aquests tipus, i van fer una labor preventiva que amb més o menys èxit repressiu per part seva va anar seguint les activitats de defensa armada, l'afer Jiménez Losantos i els contactes que es podien produir amb el moviment d'alliberament d'Euskal Herria. Sobre TL s'ha escrit força i s'han analitzat per part d'alguns protagonistes directes els seus pros i els seus contres, però no crec que s'hagi dit encara l'última paraula. Al documental *Llavors de llibertat*, esmentat en aquest pròleg diverses vegades, se'n parla, i s'argumenten els seus objectius i els perills polítics i militants que es van presentar al llarg del seu recorregut de 1979 a 1995. També ho aborden llibres específics com el de Carles Sastre, Carles Benítez, Pep Musté i Joan Rocamora, *Terra Lliure. Punt de partida 1979-1995. Una biografia autoritzada* (Edicions del 1979, 2012). I abans d'altres van dir-hi la seva com Fernàndez Calvet al seu llibre *Terra Lliure 1979-1985* (El Llamp, 1986). Les memòries ja esmentades d'August Gil Matamala, així com la seva intervenció a *Llavors de llibertat*, donen una visió des de fora, com a advocat militant i des de dins com gran amic i confident de Josep de Calassanç Serra, molt digna de tenir en compte i molt justa.

Però deixem parlar aquest llibre...